

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

גיליון ל"ז
חש"ג
ספר 457

אין כאלוקינו

וכוננת הלב גלויה רק לפני השי"ת והוא לא יקפיד אם נחסיר אחת!

זו הסיבה שהצריכו הקדמונים הקדמה זו של "אין כאלוקינו וכו'", כדי שהקריאה תיחשב "כמו סיפור מעשה שהיה", היינו שאנו מספרים איך שאבותינו הקטירו הקטורת ואילו אנחנו רק מתכוונים בלב כמותם.

החיד"א ב"מחזיק ברכה"¹¹ מבאר שטעם ההקדמה הוא שהרי באמירת הפסוקים שבזמירות אנו מכוונים לתלמוד תורה כמו שכתב הטור.¹² לכן, כדי להורות שפרשת התמיד והקטורת נאמרת בכוונה שתיחשב כמעשה, אנו מקדימים "אתה הוא וכו'" לגלות שזה ייחשב כמעשה. אלא שב"ברכי יוסף"¹³ לחיד"א מבאר שזהו לפני התפילה אך אחר תפילת השחר, אמירת פסוק הקטורת הוא משום שמירה, ולכן אין אומרים הקדמת "אתה הוא השם" וכו' "דעתה אינה בשביל מצות הקטרת הקטורת".

בספר ה"רוקח"¹⁴ כתב כך:

בשבת וביו"ט [אומרים אין כאלוקינו] לפי שאין מתפללין י"ח אלא ז' [בתפילת העמידה] ואח"כ מזכיר "אין" ד' פעמים, "מיי" ד' פעמים, "נודה" ד' פעמים הרי י"ב פעמים אמ"ן. ולבסוף הוא אומר ד' פעמים "ברוך" וכן ד' פעמים "אתה" ונראה כאילו הוא אומר י"ב פעמים "ברוך אתה אמן" והם י"ב ברכות, וז' של חובת היום, הרי י"ח לא חסרת דבר.

בשיטה זו נקט גם ב"כלבו"¹⁵ בספרו "קשר גודל"¹⁶ כתב החיד"א ביאור מיוחד לאמירת אין כאלוקינו. וז"ל:

ושמעתי, כי "אין כאלוקינו" – כנגד בבל, נבוכדנאצר גזר שישתחוו לצלם. "אין כאדונינו" – כנגד מדי, דאחשוורוש מכרנו להמן לעבדים, "אין כמלכנו" – כנגד יון, דאלכסנדרוס מלך בכל העולם, "אין כמושיענו" – כנגד עשו. ודוק. כי קצרת.

ונראה שב"אין כמושיענו" כוונתו לגלות זו שאחרי חורבן הבית שהיא גלות אדום (כדברי האברבנאל על דניאל ועוד ראשונים). והסכנה מפני אדום היא כפולה.¹⁷ וכמו כן ב"כלי יקר", פרשת שמיני.¹⁸

לסיום, ראוי להביא את דברי ר' אלכסנדר זיסקינד מק"ק הוראדנא שבליטא, בעל "יסוד ושורש העבודה"¹⁹:

באמירת אין כאלוקינו, ישמח שמחה עצומה על אלוהותו ית"ש ויתעלה עלינו עם קדוש, אין כאדונינו, על אדוני ית"ש ויתעלה עלינו, אין כמלכנו, על מלכותו ית"ש ויתעלה עלינו, אין כמושיענו, על ישועתו ית"ש ויתעלה עלינו בתמידות, ועד"ז בכל הבבות. אתה הוא אלוקינו, ראוי בזה שיקבל עליו מסירת נפש בציור איזה מיתה, להראות אמתת אמונתו באלהותו ית"ש ודי בזה. אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד, יגיל בזה וישמח ישראל מאד, שבדאי בביאת מועד ירחם ציון ויבנה ערי יהודה ויבקש במחשבתו שיחישנה בקרוב בימינו, אתה הוא [...] שהקטירו אבותינו לפניך את קטורת הסמים וכו'... כל הנוסח עם הפסוק וערבה וגוי כאשר נדפס בסדורים, במתן ובכוונה עצומה [...] עכ"ל.

"ומי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצור לשונך לומר קטורת כני"ל, ואחר כוונת הלב הן הן הדברים".

הרב יהודה מאיר שטרן רב היישוב אלקנה

ברבים מהסידורים המצויים היום מודפס סדר "אין כאלוקינו [...] פטום הקטורת הצרי, והצפורן וכו' ", בסוף התפילה. יש מהם שהוא נאמר אחרי שיר של יום ולאחריו "עלינו לשבח" ויש מהם שהוא נאמר בסוף התפילה. עיון ראשוני בקטע זה של התפילה מעורר שאלות ותמיהות רבות: מדוע אנו אומרים שוב פטום הקטורת אחרי שכבר אמרנוהו בתחילת התפילה יחד עם הקרבנות (אלו שנוהגים לאמרו)? מדוע אנו מקדימים לכך את האמירה, "אין כאלוקינו וכו' "? מדוע לא מקדימים גם באמירה שלפני התפילה? מדוע לא מקדימים כאן כפי שמקדימים שם ואומרים, "שיהא שיח שפתותינו עולה לפניך וכו' "? כמו כן יש להבין מה צורך יש בתפילה באמירה זו בכלל, ומה תוכנה ומשמעותה.

א. מקור התפילה להלכה למעשה מובא בטור אורח חיים סימן קלג בשם רב עמרם גאון: "ובסידור רב עמרם גאון כתב, לאחר שסיים ש"ץ עושה שלום, נוהגים לומר אין כאלוקינו וכו' עד אתה הוא מושיענו אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך קטורת הסמים, פטום הקטורת הצרי והצפורן וכו' ".¹ וכן דעת החיד"א ב"ברכי יוסף"² לומר בסוף התפילה הקדמת אין כאלוקינו. אולם מדברי האריז"ל בשער הכוונות³ וב"פרי עץ חיים"⁴ מובאר שיש לומר הקדמה זו בין בקטורת שלפני התפילה ובין שלאחריה. הרמב"ם ב"יד החזקה"⁵ מביא שאומרים אין כאלוקינו וכו' אך לא מזכיר פטום הקטורת! כך גם מוזכר בסידור תכלאל כתיי הגאון מהרי"ץ⁶ שלא נזכר ברמב"ם החיוב לאמרו ואף לא במנחה. ומה שנהגו עתה לאמרו וגם במנחה הוא על פי הרד"א (ר"ד אבודרהם) ולזכר בעלמא.

ב. לפני כ-300 שנה נשאל ר' יחזקאל סג"ל לנדא, רבה של פראג, כמובא בשו"ת נודע ביהודה,⁷ "מדוע נשתנה סדר פטום הקטורת, שקודם אמירתו אומרים 'אתה הוא אלוקינו וכו' ' מה שלא מצינו באמירת הקרבנות בפרשת התמיד, העולה והחטאת וכו' שאין אומרים הקדמה זו?" והשיב הנוב"י:

שכיוון שקודם לכן אומרים אין כאלוקינו וכו' אתה הוא אלוקינו וכו' עד אתה הוא מושיענו. לכן, במה דמסיים, פותח – אתה הוא שהקטירו וכו', שהזכיר "אתה" וממשיך ב"אתה". ומה שנהגו לומר חרוזים הללו, קודם לכן היינו משום שהקטורת מעשרת.⁸ לכן אומרים אין כאלוקינו, שלא נאמר כוחו ועוצם ידי עשה לי החיל, רק (אלא) הכל מאת השי"ת ניתן לנו, ולו נאה לברך על העושר.⁹

בספר "עוד יוסף חיי"¹⁰ פרשת מקץ מתייחס אף הוא לכך:

רבים שאלו וחתרו ודרשו מה ראו להקדים הקדמה זו קודם פרשת התמיד לומר אתה הוא [...] שהקטירו [...] קרבן התמיד וכו' ותשובתו היא, שבקריאת פרשת התמיד "כוונתנו שתהיה במקום הקרבה ממש. אבל כוונתנו בקריאת הקטורת היא "עצורה בלבבנו" ואין רצוננו שתיחשב במקום הקטרה ממש משום שהרי הדין הוא שאם חיסר אחת מסמניה חייב מיתה ואנו חוששין איפוא שנחסיר אחת ונתחייב מיתה! [...]

¹ וכתב "הדרכי משה" (לר' משה איסרליש. הרמ"א) "והמנהג באלו המדינות כדברי מהרי"א שלא לאמרו בחול משום שמטרידים למלאכתם ויש לחוש שידלגו בה ובשבת ויו"ט אומרים אותו. וכן נפסק בשולחן ערוך, אורח חיים, סימן קלב ברמ"א.

² סימן קלב, סימן קטן ו.
³ דף נ, דרושי עלינו לשבח ונוסח התפילה דרוש א'.
⁴ שער הקרבנות.
⁵ סדר תפילות, נוסח הקדיש.
⁶ עמ" 242, מהדורת ירושלים תשנ"ג.
⁷ מהדורה קמא, אורח חיים, סימן י.
⁸ יומא כז, א.
⁹ כדברי הנוב"י כי רבנו יהודה בר יקר רבו של הרמב"ן בפירוש התפילות והברכות.
¹⁰ לר' יוסף חיים בן אליהו הידוע כ"בן איש חי".

¹¹ סימן מח, סימן קטן ב.
¹² אורח חיים, סימן נ.
¹³ סימן קלב, סימן קטן ו.
¹⁴ סימן שיט.
¹⁵ סימן לז.
¹⁶ סימן כ.
¹⁷ יעוין בחידושי החת"ס על התורה בפרשת וישלח¹⁷ על הפסוק, "הצילני נא מיד אחי מיד עשוי".
¹⁸ ויקרא יא, ד.
¹⁹ שער הקרבן, פרק תשיעי.

אחדות או אחידות

לעם ישראל יש תפקיד אחד וגורל אחד, כמאמר הרש"ר הירש, אבל בתוך האחדות הזאת קיימת ייחודיות לכל פרט ופרט, לכל משפחה ומשפחה, לכל שבט ושבט. הייעוד המשותף כוללם ייעשה על ידי הפרטים, כל אחד בדרכו המיוחדת לו.

הרב סולובייצ'יק במאמרו "ימי זיכרון" כותב שערכו של עם ישראל הוא דווקא מהניגודים שבתוכו:

כל המתח שבין בניו של יעקב, שהתגלה בשיאו במכירת יוסף, מקורו בשוני ובניגודים וברב גוניות של תכונות שהטביע הבורא בחטיבת שבטי ישראל. נראה שעדיפה לפניו החטיבה האחת השלמה, המשובצת והמורכבת, על פני חטיבה פשוטה ומשעממת. אומה שלמה המצויה באחדות גמורה, בפשטות מוחלטת, וחיה את חייב באופן חד גוני, תחסר כוח יוצא. אך ורק בתוך תנאים של רב גוניות והתמודדות איכותית פנימית זוכה אומה לגלות את תפארתה (ימי זיכרון, עמ' 61-62).

גם הרב סולובייצ'יק מדגיש את העצמה שבניגודים. את עצם העניין שעם ישראל יוכל למלא את תפקידו רק כאשר השוני יהיה קיים, רק כאשר תהיה התמודדות פנימית עם ניגודים וקונפליקטים, אז יוכל עם ישראל לגלות את תפארתו. דווקא אם תהיה אחידות מוחלטת האומה "תחסר כוח יוצא"! דבר זה הוא ההפך ממה שאנו רגילים לחשוב. התחושה הרווחת היא שהמחלוקות מחלישות אותנו ומרחיקות אותנו מייעודנו, אך הרש"ר הירש והרב סולובייצ'יק מאירים את עינינו שדווקא אלה יכולים להעצימו.

מכאן יוצא גם רעיון חינוכי. כיתה מורכבת מסוגים שונים של תלמידים. עלינו, כמורים, לראות את הייחודיות בכל אחד ואחד, את הכוחות המיוחדים לכל תלמיד, ולהוציא את כוחותיו אל הפועל. דווקא כיתה שיש בה כוחות שונים, תכונות שונות, יכולה להוציא מעצמה דברים גדולים. עלינו לעזור לתלמידים להצליח בכך.

יונית דיבון

סטודנטית בהתמחויות לאנגלית ולחינוך חברתי קהילתי

בפרשת בלק, בלק מלך מואב מנסה שלוש פעמים לגרום לבלעם לקלל את ישראל, אך כל הניסיונות כושלים. "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו ותהי עליו רוח אלוקים" (במדבר כד, ב). פסוק זה מובא לפני הפעם האחרונה שבה מנסה בלעם לקלל את ישראל. הרש"ר הירש מביא על פסוק זה, "שכן לשבטיו – החלוקים לבתים ולמשפחות". בלעם רואה את ישראל כיחידה אחת, אך הוא שם לב גם לדבר אחר המייחד את עם ישראל, לחלוקה לבתים ולמשפחות, שמרכיבה את השבטים, שמרכיבים את כל ישראל. במדבר (א, ב) מובא הפסוק, "שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם". גם כאן אנו רואים שיש דגש על החלוקה למשפחות ולבתים. הרש"ר הירש (בד"ה "לבית אבותם") כותב:

אחד היה ישראל אבניו; אולם גם כשהיו צאצאיו ששים רבוא גברים, עדיין היו כולם חברים של "בית אחד", בנים של "איש אחד"; עדיין חותמת אחת טבועה בליבם ובנפשם; והם מעבירים מדור לדור את המורשה שבידיהם- של תפקיד אחד ושל גורל אחד. אולם במסגרת האחדות היסודית הזאת – ובעצם השפעתה – שומרים ומטפחים רב-גוניות של תכונות, המיוחדות לשבטים ולמשפחות [...]. הייעוד האחד המשותף לכל אדם יוגשם על ידי כל פרט – למרות ייחודו; הוא יוגשם ברב-גוניות של סגולות ותכונות אופי, של מקצועות ועמדות חיים; והגשמה זו תהיה למופת לכלל המין האנושי. כל שבט בייחודו וכל משפחה בסגולותיה יעבדו את התפקיד המשותף של בית ישראל; ויעצבוהו ויחנכו לו את בניהם ויורשיהו לבניהם.

מפרשה זו אנו יכולים ללמוד על אחד המאפיינים החשובים ביותר והמיוחדים ביותר לעם ישראל. קיימת נטייה לרצות שכולנו נהיה אותו הדבר; נתפלל באותו נוסח בבית הכנסת וננהג באותם מנהגים בחגים. רצון זה מגיע ממניע אמתי לאחדות בעם ישראל ושיימרו המחלוקות. אבל מפרשה זו אנו רואים שרצון זה כמו שהוא אינו נכון לעם ישראל.

הציונות הדתית בעקבי רבנו הרצי"ה זצ"ל

ברוריה מכמן

תלמידים מספרים
על כבוד והערכה לנשים

יחס של כבוד היה לרב צבי יהודה לנשים. כמתוך ראה חשיבות גדולה מאד בהחדרת ובהפנמת יחס זה לתלמידיו ההולכים בדרכו. כשתלמידים באו להתייעץ עימו בשאלות כבדות משקל היה שואלם – ומה אשתך אומרת? מה היא מרגישה? הוא הרגילם לחשוב, שיש חשיבות רבה לדעתה ולתחושתה של האישה בכל עניין מהותי העומד על הפרק.

סיפרה הרבנית חנה טאו: הרב התייחס לנשים בכבוד רב. בשעת "סעודה שלישית" הסבו לעיתים לשולחנות זוגות צעירים, והנשים הגישו לשולחן. הרב לא התחיל לאכול עד שהנשים

סיימו להגיש והתיישבו אף הן לשולחן. כמובן שאף אחד אחר לא התחיל לאכול.

סח הרב שאר ישוב הכחן: הרב ראה חשיבות גדולה מאד בכך שנשים תלמדה מחשבה ואמונה. [...] הרב לימד בביתו אמונה לנשים, והסביר כי מצות אמונה אינה "מצות עשה שהזמן גרמא", שנשים פטורות מלקיימה, ואדרבה, יש לעסוק בעניין זה בעומק ובהרחבה.

סח הרב צפניה דרורי: הרצי"ה הכיר במעלתן של נשים והעריך נשים העוסקות בלימוד. בישיבה הייתי אחראי לקבוצת בחורים אמריקאים. פעם שאלתיו האם להזמין את ד"ר נחמה ליבוביץ ללמד את הבחורים. נענה הרצי"ה: "את נחמה ודאי שאפשר, היא יתלמיד חכם". [...]

מספרת הרבנית חיה ספקטור: כשהגיע עת גיוסי לצבא, החלטתי להתגייס לנח"ל. גדלתי בהתיישבות, ראיתי בצבא גוף מרכזי בתהליך בניין המדינה והתגשמות גאולת ישראל, וחשבתי שבדרך זו עלי ליטול חלק בתהליך זה. חשתי שאיני מסוגלת להשתחרר משירותי הצבאי בהצהירי כי אני דתיה. יום לפני הגיוס ניגשנו לרצי"ה, מספר חברות דתיות, כדי שיברכנו בצאתנו לנח"ל. הרב, אף שברור לחלוטין היה לכולנו, שלא הסכים לדרך בה הלכנו, קיבלנו במאור פנים ובלבביות. כיוון שלא באנו להתייעץ, לא התייחס הרב כלל לעצם ההחלטה שלנו, אלא השמיע באוזנינו דברי חיזוק לקראת הליכתנו לצבא.

שירת קודש לנשים, הרב מרדכי זמיר: הרב אמר, שבחוג המשפחה מותר לשיר ביחד שירי קודש, ואף במשפחה המורחבת, ונהג לצטט את השיר: "דרור יקרא לבן עם בת".

מתוך: הילה וולברשטיין (עורכת), **משמיע ישועה**, מרכז שפירא, עמ' 533-540.